

การวิเคราะห์รสในวรรณคดีเรื่องตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤต

An Analysis of Literature appreciation in Prabarommathadkamkorn legend by Sanskrit Literature Theory

พัชร รุจิรานันท์

Phatchara Rujiranun

นักวิชาการอิสระ Independent Scholar

Corresponding author, e-mail: Patpatchara52@gmail.com

Received December 27, 2023; Revised February 6, 2024; Accepted: February 22, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รสในวรรณคดีที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามแนวคิดทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤต โดยใช้วิธีเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์รสในวรรณคดีเรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต พบว่า อัษฎรสี ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความอัศจรรย์ใจหรืออารมณ์ตอบสนองภาวะแห่งความพิศวง มีความโดดเด่นมากที่สุด เนื่องจาก ผู้ประพันธ์ต้องการให้ตำนานทางพระพุทธศาสนามีความศักดิ์สิทธิ์และน่าเคารพเลื่อมใสมากที่สุด โดยผูกโยงระหว่าง เรื่องราวของพระนางเหมชาลากับพระทนต์กุมาร ผู้เป็นพระอนุชา รวมถึงพระเจ้าศรีธรรมราชา พระนางเลือดขาว กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น อิทธิฤทธิ์จากพญานาคราชทำให้เกิด พายุฝน แต่ภายหลังก็สงบลงเพราะอำนาจแห่งพระพุทธคุณของพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช และการที่ ผู้ประพันธ์ยกตำนานพระบรมธาตุคำกลอน สอดแทรกรสในวรรณคดีทั้ง 9 รส เพื่อให้ตำนานดังกล่าวยังคงอยู่ในสังคมและทำให้ตำนานทางพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราชมีความโดดเด่นมากขึ้น ตำนานดังกล่าว ได้ส่งผลมาในยุคปัจจุบัน คือ ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจาก คนในยุคปัจจุบันอาศัยตำนานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช ให้มีความเด่นชัดในด้านการเป็นปูชนียสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาและเป็น สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน, รสในวรรณคดี, วรรณคดีสันสกฤต

Abstract

This research aims to analyze the aesthetic expressions found in the local literature “The Legend of Prabarommathadkamkorn,” following the principles of Sanskrit literary theory, using a qualitative methodology that examines documents,

books, and related research studies. The study reveals that the aesthetic of wonder, or Adbhutarasa, which is associated with feelings of astonishment and marvel, is the most prominent in the narrative, as the author seeks to imbue the Buddhist legend with a sense of sanctity and reverence. This is achieved through linking the stories of Princess Hemma Chala with Prince Than Tha Kumarn, his royal sibling, along with King Sri Thammasokarat and Princess Lued Kao, to supernatural phenomena such as the storm quelled by the miraculous powers of a Naga king, which eventually calms due to the Buddha's relics' sanctity. This event marks the inception of the construction of the Great Stupa – Nakhon Si Thammarat. By incorporating all nine aesthetic expressions into the legend, the author ensures its persistence in society and accentuates the significance of the Great Stupa - Nakhon Si Thammarat, making it stand out more prominently. The legend's influence extends to the present era, fostering cultural tourism, as contemporary society leverages the legend to highlight the Great Stupa - Nakhon Si Thammarat as a key Buddhist pilgrimage site and cultural tourist destination.

Keywords: Legend of Prabarommathadkamkorn; The rasa in folk literature; Theory in the Sanskrit analyze

บทนำ

ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน คือ วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อหากล่าวถึง ตำนานพระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์ และเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและในพื้นที่ภาคใต้ วรรณกรรมดังกล่าวปรากฏฉันทลักษณ์ในการประพันธ์หลากหลายรูปแบบ เช่น กาพย์สุรางคนาง คำกลอนเพลงบอก กาพย์ยานี 11 กลอนแปด กาพย์ฉิ่ง 16 วสันตดิถีฉันท 14 อินทริวิเชียรฉันท และกลอนสลับสี่ (มปพ. 2555)

พระบรมธาตุเจดีย์ ตั้งอยู่ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ถือเป็นปูชนียสถานทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่ง สันนิษฐานว่ามีอายุยาวนานนับพันปี ประกอบกับตำนานพระบรมธาตุเจดีย์ ยังก่อให้เกิดการปฏิบัติบูชาของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชมาหลายชั่วอายุคน ดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติบูชา ได้แก่ การบูชาพระบรมสารีริกธาตุโดยการจัดพิธีแห่ผ้าขึ้นธาตุทุกปี การกราบไหว้พระบรมสารีริกธาตุ การบรรพชา และการอุปสมบทหมู่เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา รวมถึงการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของมีค่า เช่น การถวายดอกไม้เงิน และดอกไม้ทอง การถวายต้นไม้เงิน และต้นไม้ทอง (พลกฤษณ์ วสีวิวัฒน์. 2562) ทั้งนี้ เกิดจากการบอกเล่า และการเรียนรู้ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ซึ่งถือเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีการเรียนรู้และถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย

ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ถือเป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นโดยมีการใช้ฉันทลักษณ์หลากหลายรูปแบบแล้ว เนื้อหาภายในวรรณกรรมมีการกล่าวถึงพระมหากษัตริย์สมัยอาณาจักรศรี

วิชัย อาณาจักรตามพรลิงค์ ตำนานพระทันตธาตุ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการอัญเชิญพระทันตธาตุ คือ พระนางเหมชาลา และพระอนุชา คือ พระทนต์กุมาร และเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

ทฤษฎีรส คือ ปฏิกริยาทางอารมณ์ของกวีที่สอดแทรกไว้ในตัวบททางวรรณกรรม เกิดจากอารมณ์สะท้อนใจของกวีและถ่ายทอดออกมาในบทประพันธ์ ทฤษฎีดังกล่าวมีต้นกำเนิดจากการละคร เรียกว่า “นาฏยศาสตร์” เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1 และต่อมานักวรรณคดีได้นำทฤษฎีรสมาใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์วรรณกรรม

ทฤษฎีรส แบ่งออกเป็น 9 ทฤษฎี คือ ศฤงคารรส หมายถึง ความซาบซึ้งในด้านความรัก หาสยรส หมายถึง ความสนุกสนานและความขบขัน กรูณารส หมายถึง ความเมตตาสงสาร เราทรรส หมายถึง ความแค้นเคืองหรือความโกรธ วีรรส หมายถึง ความกล้าหาญในการต่อสู้ ภัยนกรส หมายถึง ความเกรงกลัวหรืออารมณ์ของความน่ากลัว พิภัสสร หมายถึง อารมณ์แห่งความน่าเกลียดหรือน่ารังเกียจ อัทภูตรส หมายถึง ความอัศจรรย์ใจหรืออารมณ์ตอบสนองภาวะแห่งความพิศวง และศานติรส หมายถึง ความสงบสุข (กุสุมา รัชขมณี, 2534)

อารมณ์ที่ปรากฏในทฤษฎีรส เป็นสิ่งที่พบในวรรณกรรมและบทประพันธ์ โดยเฉพาะวรรณกรรม เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ซึ่งผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกอารมณ์และความรู้สึกของผู้ประพันธ์ผ่านตัวบทอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น

แผ่ยุยงส่งเสริมพระยุพราช	เจ้าอชาตศัตรูผู้สังหาร
ให้ฆ่าเจ้าพิมพิสารถึงกาลมรณ์	พร้อมมารดรชนนีชีวิวาย
ทำบาปหนักจักตกนรกลึก	ไม่รู้สักชั่วดีมีเครื่องหมาย
อย่าเอาอย่างทางชั่วกลัวอับอาย	ไม่แหวกว่ายในนรกตกอยู่นาน

จากบทประพันธ์ดังกล่าว จัดเป็น ภัยนกรส คือ ความเกรงกลัวต่อการทำบาปกรรมในด้านการสังหารพระบิดาและพระมารดา ซึ่งวรรณกรรม เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาหลากหลายตอนและมีการสอดแทรกตำนานพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช ตำนานทางพระพุทธศาสนา พระราชประวัติของพระนางเหมชาลา และพระอนุชา คือ พระทนต์กุมาร บุคคลผู้อัญเชิญพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาสู่ดินแดนเมืองนครศรีธรรมราช พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช กับพระนางเลือดขาว อุบาสิกผู้บริจาคทรัพย์สินเงินทอง เพื่อช่วยพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ – นครศรีธรรมราช ถวายเป็นพุทธบูชา และวัฒนธรรมของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งสอดแทรกอารมณ์และทัศนคติของผู้ประพันธ์ จึงสามารถเชื่อมโยงกับทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤตได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์ทฤษฎีรส ที่ปรากฏในวรรณกรรม เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน เพื่อให้ทราบถึงอารมณ์และความรู้สึกต่างๆ ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมดังกล่าว รวมถึงอารมณ์ของกวีที่ถ่ายทอดผ่านตัวบททางวรรณกรรม เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์รสในวรรณคดีสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยโดยการศึกษาเอกสารที่กล่าวถึงพระบรมธาตุคำกลอน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์รสในวรรณคดีสันสกฤต ดังนี้

- 1.ศึกษาและรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤต ทั้งหมด 9 รส ตามแนวคิดของ กุสุมารักขมณี (กุสุมารักขมณี, 2534)
- 2.ศึกษาและค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์รสในวรรณคดีสันสกฤต
- 3.ศึกษาเนื้อหาวรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน
- 4.วิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤต โดยจำแนกออกเป็นจำนวน 9 รส ตามเนื้อหาที่ปรากฏในบทประพันธ์
- 5.พิจารณาเนื้อหาที่ปรากฏ และวิเคราะห์รสควบคู่กับเนื้อเรื่อง
- 6.เสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการบรรยาย
- 7.สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรม เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน จัดเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่มีเนื้อหากล่าวถึงตำนานพื้นเมืองนครศรีธรรมราชและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ทำให้ปรากฏคำประพันธ์ที่แฝงด้วยรสในวรรณคดีสันสกฤตเป็นจำนวนมาก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.ศฤงคารรส ความรักของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์ คือ ความรักของมารดาที่มีต่อบุตร ตัวอย่างเช่น

ครั้งนั้นศาสนมหากัสสป	บุญเลิศลบเป็นล้นพ้น
เขานิมนต์ให้ขบฉัน	ว่ากันพวงหลาม
ครั้งสำเร็จเสร็จภัตตกิจ	เดินหุดหงิดมางุ่มง่าม
เพราะด้วยความที่อึดนัก	ชักให้วงนอน
ครั้งถึงทางหว่างวิถี	สุนัขมีทั้งแม่ลูก
จิตพ้นผูกเกิดศรัทธา	จึงไม่คลาไคลพักผ่อน
แล้วตัวข้าอาเจียรให้	แม่ลูกได้กินกันก่อน
ไม่เคียดร้อนเรื่องอาหาร	จัดเป็นการบุญ
ผลนั้นหนานำมาสู่	เพราะเอ็นดูซึ่งสุนัข
เห็นประจักษ์ผู้ช่วยเหลือ	มีผู้เกื้อหนุน

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น เกี่ยวข้องกับตำนานทางพระพุทธศาสนา คือ สมเด็จพระมหากัสสปเดินทางไปรับกิจนิมนต์ จากนั้นเมื่อฉันภัตตาหารเรียบร้อยแล้วก็เดินทางกลับ ระหว่างทางก็ได้พบกับสุนัข

แม่ลูกอ่อน พระองค์จึงตัดสินใจอาเจียนภัตตาหารที่ฉันไปแล้วเมื่อสักครู่ออกมา เพื่อให้สุนัขแม่ลูกอ่อนได้รับประทานเพื่อคลายความหิวโหย

2.ทาสยรส หมายถึง ความสนุกสนานและความขบขัน แบ่งออกเป็น 1 รูปแบบ

2.1 ความสนุกสนานที่เกิดจากอากัปกริยาของมนุษย์โดยเฉพาะพญานาคราช ตัวอย่างเช่น

	กล่าวถึงนาคา
ยินดีปรีดา	นามากสลอน
ถึงที่หาทราย	ก็หายอาวรณ
บางเลื้อยบางนอน	บางเล่นเต้นรำ
	ปางนั้นนาคา
แสนสุขสำราญ	ประเสริฐเลิศล้ำ
เลื้อยมาเลื้อยไป	เห็นอะไรดำๆ
กองทรายปิดงำ	ลองคลำดูที

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงตำนานพระทนต์ธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ถูกค้นพบโดยเหล่าพญานาคราช ในขณะที่กำลังขึ้นฝั่งมาวิ่งเล่นกันอย่างสนุกสนานบนชายหาด ประกอบกับพญานาคราชมีจิตใจที่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างสูง

ภาพที่ 1 พญานาคราช ภายในวิหารทรงม้า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
(ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2566)

3. กรุณารส หมายถึง ความเมตตาสงสาร แบ่งออกเป็น 1 รูปแบบ คือ

3.1 ความเมตตาต่อผู้ที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก ตัวอย่างเช่น

	สมเด็จพระสังฆราช
บอกแก่สองนารถ	พุ่มพวงดวงสมร
เจ้าจงเข้าไป	อาศัยหลบนอน
อย่าได้เดือดร้อน	ขัดเคืองรำคาญ
	อยู่ให้สบาย

ทั้งสองโฉมฉาย	ข้าวปลาอาหาร
ที่อยู่ทีกิน	เป็นถิ่นสำราญ
ท้าวโปรตประทาน	พี่น้องสององค์

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พระนางเหมชาลา และพระอนุชา คือ พระทนต์กุมาร ผู้หนีภัยศึกสงครามจากบ้านเมืองของตนเอง และได้เก็บรักษาพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้กับตนเอง และในขณะที่ทั้ง 2 พระองค์กำลังตกทุกข์ได้ยากในช่วงเวลานั้น ก็มีพระสังฆราชแห่งลังกาทวิปให้ความอนุเคราะห์โดยการหาอาหารและให้ที่อยู่อาศัย

ภาพที่ 2 พระนางเหมชาลา (ซ้าย) และพระทนต์กุมาร (พระอนุชา) (ขวา)
(ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2566)

4.เรাত্রรส หมายถึง ความแค้นเคืองหรือความโกรธ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

4.1 ความโกรธแค้นที่กำลังจะถูกแย่งชิงของมีค่า หรือของคู่บ้านคู่เมือง คือ พระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตัวอย่างเช่น

ฝ่ายเจ้ากรุงชัตติยาปชาบดี	ยกโยธีมานักมออักโข
ล้อมพาราธานีมีนโม	ด้วยโทโสจะชิงธาตุพระศาสนา
ล้วนพลพลหลามถึงสามโกฏิ	ข้ามเขาโขดมุ่งมาตปรารภณา
ล้อมผู้คนทนต์บุรีติราชา	ด้วยศักดาฤทธิ์เดชเจตน์จำนง

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พระเจ้าสิงหาราช ผู้เป็นเจ้าของพระทันตธาตุ มีความแค้นเคืองพระเจ้าปชาบดี ที่ยกทัพมาทำศึกสงครามกับตนเอง เพื่อแย่งชิงพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของตนเอง

4.2 ความโกรธแค้นระหว่างบุคคล กล่าวคือ ในบทประพันธ์ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ได้ยกตัวอย่าง ความโกรธแค้นของพระเทวทัตที่มีต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตัวอย่างเช่น

ดูก่อนท่านสัปบุรุษพุทธศาสน์	อย่าอาฆาตมั่งร้ายทำลายสงฆ์
เหมือนพระเถรเทศทัตต์จ้านงค์	แค้นเคืององค์มุนินทร์พระชินวร
เฝ้ายุยงส่งเสริมพระยุพราช	เจ้าอชาตศัตรูผู้สังหารณ
ให้ฆ่าเจ้าพิมพิสารถึงกาลมรณ	พร้อมมารดรชนนีชีวีวาย

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555, น.7)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พระเวททัตต์ ถือเป็นบุคคลที่ได้จองเวรจองกรรมต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาหลายภพหลายชาติ ได้เกิดความผูกพยาบาทต่อพระองค์ จึงคิดหาหนทางเพื่อที่จะทำร้ายองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดเวลา รวมถึงได้เป็นผู้ที่ยุยงส่งเสริมให้พระเจ้าอชาตศัตรูยี้ดราชสมบัติและสังหารพระเจ้าพิมพิสาร ผู้เป็นพระราชบิดาของตนเอง

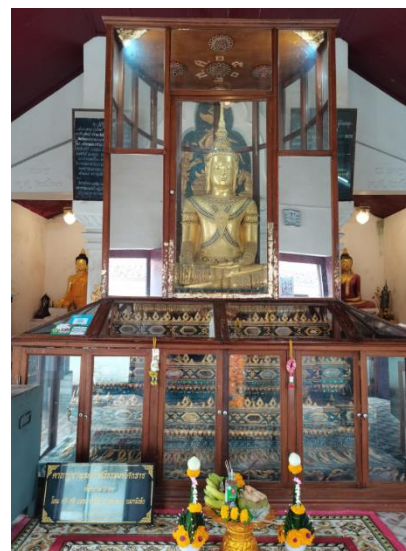
5.วีรธ หมายถึง ความกล้าหาญในการต่อสู้ แบ่งออกเป็น 1 รูปแบบ คือ

5.1 ความกล้าหาญในการทำศึกสงคราม ตัวอย่างเช่น

กษัตริย์ตรัสคำจำหน่าย	ยอมเป็นยอมตาย
ไม่ให้เสียวงศ์พงศ์พันธุ์	
ร้อยชั่งตั้งใจจอมขวัญ	อย่าได้นึกพรั่น
ประหวั่นวิญญานอาร์ณ	

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พระเจ้าสิงหาราช ถูกพระมเหสีของตนเองทุลทัตทานมิให้ออกศึกสงคราม เพราะเกรงว่าพระองค์จะได้รับอันตราย เนื่องจากถ้าหากพระองค์ได้รับอันตรายจากภัยสงครามแล้ว จะส่งผลให้ราชอาณาจักรขาดพระมหากษัตริย์ปกครองเมือง แต่พระเจ้าสิงหาราชก็ไม่หวาดหวั่นต่อภัยสงครามที่กำลังจะเกิดขึ้น

ภาพที่ 3 วิหารศรีธรรมาโคกราช (ซ้าย) และพระศรีธรรมาโคกราช หรือพระพุทธรูปทรงเครื่องจักรพรรดิ (ขวา)
(ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2566)

6. ภายนอกหมายถึงความเกรงกลัวหรืออารมณ์ของความน่ากลัวแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ
6.1 ความเกรงกลัวต่อมนุษย์ คือ พญามาร ตัวอย่างเช่น

ข้าหนอก่อเจตีย์	ธาตุมูนิมหาศาล
ทรงกลัวแต่ขุนมาร	เคยเบียดธาตุนาค
พระเถรพระอุปคุต	ฟังสิ้นสุดไม่กังขา
รับช่วยพระราชา	จะกำจัดศัตรูมาร

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง ตอนที่พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช กำลังจะดำเนินการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช เพื่อใช้สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ระหว่างนั้นก็เกิดความเกรงกลัวว่าจะถูกคุกคามและถูกแย่งชิงโดยเหล่าพญามาร ดังเช่นเมื่อครั้งก่อนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงตรัสรู้เป็นพระโพธิญาณ แต่ในขณะนั้นเอง พระนางเลียดขาว อุบาสิกามีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ก็เสด็จมาช่วยพระองค์โดยการบริจาคทรัพย์เงินทองของมีค่าต่างๆ และบริวารของตนเองแก่พระองค์ เพื่อใช้เป็นทุนทรัพย์ และเป็นแรงงานในการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช ให้แก่พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช จนกระทั่งสำเร็จเสร็จสิ้น

(ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2566)

ภาพที่ 5 อนุสาวรีย์พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช (ซ้าย) พระมหากษัตริย์ผู้ก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช และอนุสาวรีย์พระนางเลียดขาว (ขวา)

(ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2566)

6.2 ความเกรงกลัวของภรรยาว่าจะต้องสูญเสียสามีของตนเอง ตัวอย่างเช่น

หากพ่ายแพ้ตักสย	โฉมงามทรามวัย
อยู่ในนครธานี	
แปลงกายสายใจมารศรี	หรือบวชเป็นชี
ทำที่ทรพลทันทาน	
นักสนมกรมในใจหาญ	ฟังเล่าอาการ
สุดแต่นงคราญทรามวัย	
หากพี่มีจักตักชัย	กลับมาราชัย
อรทัยอยู่ดีปรีดา	
นักสนมกรมในซ้ายขวา	พร้อมด้วยชายา
พรรณนาครวญคร่ำรำร้อง	
เป็นलगท่านท้าวเศร้ามอง	พระตริกตราตรอง
ยิ่งมอญยิ่งคิดผิดไป	

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

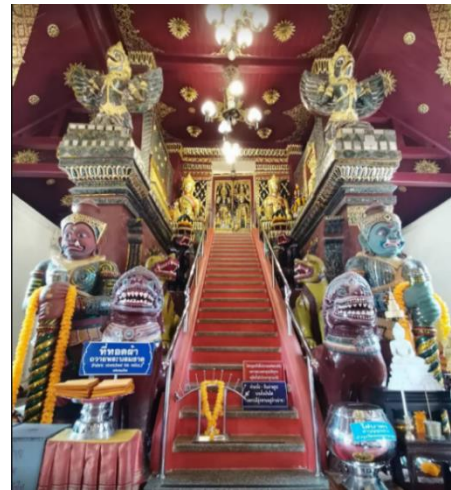
จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พระเจ้าสิงหาราชซึ่งเสียมเหสีของตนเอง โดยมีเหสีและเหล่านางสนมก็ร้องไห้คร่ำครวญ เพราะเกรงว่าจะต้องสูญเสียพระสวามีของตนเองไป

7. พิภัสสร หมายถึง อารมณ์แห่งความน่าเกลียด หรือน่ารังเกียจ ความน่ารังเกียจของกายสังขาร กล่าวคือ อย่าปล่อยให้บุคคลอื่นเป็นที่รักอยู่แบบไม่มีคนดูแล จะทำให้กายสังขารนั้นดูหม่นหมองจนเป็นที่น่ารังเกียจ ตัวอย่างเช่น

นั่งพับเพียบพาทีปรีกษีปรีक्षा	พระคุณเจ้าเข้าใจวาไฉวตา
จึงได้มาช่วยไม่ม้วยไม่มรณ์	พระเถระตอบความตามที่เรียนที่รู้
ว่ามีผู้ช่วยมั่งท่านสั่งท่านสอน	อย่าตะหนกตกใจอาลัยอาวรณ์
นาคจรมันทำร้ายพระพายพัดพา	เรามาช่วยด้วยเห็นกับลูกหลาน
เจ้าอย่าทิ้งนงคราญให้ทุเรศเสสสา	จงพาไปพลันดังสัญญาสัญญา
ถึงลังกาธานีครั้งนี้มีนาน	จงรีบไปไวเถิดไม่เกิดไม่เกี้ยว

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พญานาคราช ซึ่งมีทิฐิมานะ และดำเนินการขัดขวางพระนางเหมชาลา และพระทนต์กุมาร ผู้เป็นพระอนุชา แต่ทั้งสองพี่น้องก็ได้พบกับพระเถระจารย์เสียก่อน เหล่าเทพพรหมจึงเนรมิตตนเองเป็นพญาคูศเพื่อปราบเหล่าพญานาคราชที่มีทิฐิมานะจนหมดสิ้น หลังจากนั้น พระเถระจึงสั่งสอนพระทนต์กุมาร พระอนุชาของพระนางเหมชาลา ให้ดูแลพระพี่นางของตนเองและมีให้ทอดทิ้งพระพี่นางของตนเองให้อยู่ตามลำพัง จนทำให้เกิดความสกปรกต่อร่างกายสังขาร จนดูน่าเกลียด และสั่งให้ทั้งสองพี่น้องเดินทางไปยังเมืองลังกาทันที

ภาพที่ 6 พญาครุฑ ประทับด้านซ้ายและขวา ภายในวิหารทรงม้า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2566)

8.อัทธุตระ หมายถึง ความอัศจรรย์ใจหรืออารมณ์ตอบสนองภาวะแห่งความพิศวง แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

8.1 ความอัศจรรย์ใจต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ พระนางเหมชาลา เกิดความอัศจรรย์ใจเมื่อพญานาคสำแดงฤทธิ์เดชให้เห็นโดยการใช้อิทธิฤทธิ์ทำให้ผอบพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผุดขึ้นจากผืนทราย ตัวอย่างเช่น

จะยกให้กับทำยังขัดยงขวาง
นครกว้างลังกาบุราบุรี
จะคืนผอบทองชินสงฆ์ชินศรี
ผุดขึ้นที่หาดทรายแก้วไว้แล้ววาง
เหมชาลาพี่น้องอย่าหมองอย่าหมาง
นิราสร้างส่องศรีหลายวิหลายวัน
ด้วยความข่งยินดีขมิ้มมัน
ให้มิ่งขวัญถึงเมืองรู้เรื่องรู้ราว
ให้อโวาหนาริแม่ศรีแม่สาว
ทั้งสองเจ้าพี่น้องอย่าหมองอย่ามัว
นึกถึงพลันบังคมเป็นร่มเป็นรั้ว
ไม่ต้องกลัวลำบากจงจากจงจร
เหาะขึ้นล่องเวหาถลาถลอน

จะเอาไปธานีถึงที่ถึงทาง
พญานาคฟังว่าถ้าขัดถ้าข้อง
แล้วสำแดงแผลงอิทธิฤทธิ์ธาตุ
พระเถระสำเนียงเรียกให้เรียกหา
มารับเอาพระธาตุสะอาดสอาด
เหมชาลามารับประคับประคอง
ขอเดชะกุศลพระทนต์พระทันต์
พรหมเทพเถรลาลานุชลาธารถ
ในวันพรุ่งรุ่งไปจงไต่จงเต้า
มั่นประสพพบทุกข์ลำบากลำบาก
จะมาช่วยจอมขวัญจิตต์พันจิตต์พัน
พระเถระสั่งแล้วก็แผ้วก็ผ่อง
ไปอัครกรฐ์อาศรมที่นมที่นอน

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พญานาคราชซึ่งแสดงอิทธิฤทธิ์ในการช่วยพระนางเหมชาลาและพระอนุชา คือ พระทนต์กุมาร ได้ดำเนินการค้นหาพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนกระทั่งพบเจอ และพระเถระได้แผ้วบารมีของตนเองคุ้มครองพระนางเหมชาลาและพระอนุชา เพื่อคุ้มครองให้บุคคลทั้งสองเก็บรักษาพระทันตธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

8.2 ความอัศจรรย์ใจต่ออำนาจแห่งคุณงามความดี กล่าวคือ พระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมาร พระอนุชา ต้องการเดินทางโดยเรือ ด้วยอำนาจแห่งพระพุทธรูปและอำนาจแห่งคุณงามความดี จึงส่งผลให้นายกำปั่นสำเภาอนุญาตให้พระนางเหมชาลา และพระทนต์กุมาร (พระอนุชา) ร่วมเดินทางไปด้วย ตัวอย่างเช่น

เจ้าทั้งสองพร่องวาจาวาไปด้วย	ขอให้ช่วยบอกนายได้ผืนผ่น
ฝ่ายลูกเรือเมื่อฟังดังสุนทร	ต่างรีบร้อนกลับมาเข้าหานาย
เจ้าสองคนนั้นนอขอไปด้วย	ร้องให้ช่วยตัวสันโดยมันหมาย
โปรดเอ็นดูช่วยอย่าให้วาย	ปกรังไว้บอกความตามสำคัญ
ด้วยอำนาจกุศลเข้าดลจิตต์	นายกำปั่นนั่งคิยอมผ่นผ่น
จงไปรับสองรามาเร็วพลัน	ไปด้วยกันอย่าช้าล้าจร

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงพระนางเหมชาลาและพระอนุชา คือ พระทนต์กุมาร มีความประสงค์ที่จะเดินทางโดยสารไปกับเรือกำปั่น ในครั้งแรกนายกำปั่นเรือเกิดความไม่ไว้วางใจจึงไม่อนุญาตให้ทั้งสองพี่น้องโดยสารเรือไปด้วย แต่ด้วยอำนาจแห่งพระพุทธรูป ผนวกกับบุญกุศลที่ทั้งสองพี่น้องมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาจึงทำให้ 2 พี่น้องสามารถร่วมเดินทางไปกับนายกำปั่นสำเภา โดยมีจุดหมายปลายทาง คือ เมืองนครศรีธรรมราช

9.ศานติรส หมายถึง ความสงบสุข ความสงบสุขภายหลังจากการเกิดศึกสงคราม กล่าวคือ ภายหลังจากที่พระเจ้าสิงหาราชแพ้ศึกสงครามต่อพระเจ้าปดุง ราชาอาณาจักรก็เริ่มเข้าสู่สภาวะปกติ ตัวอย่างเช่น

อดีตเวลาอดีตกาล	นับประมาณสามปีไพร่ชาม
ไม่มีศึกศัตรูชู้คาราม	นับเป็นความร่มเย็นดังเช่นเดิม

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2555)

ภายหลังจากการเกิดศึกสงครามระหว่างพระเจ้าสิงหาราชและพระเจ้าปดุง ระยะเวลาประมาณ 3 ปี ราชาอาณาจักรก็กลับคืนสู่สภาวะปกติดังเดิม

ภาพที่ 7 พระเหมชาลา (พระพุทธรูปทรงเครื่องปางห้ามสมุทร) ภายในวิหารธรรมศาลา วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร สันนิษฐานว่าสร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพระเกียรติคุณแด่พระนางเหมชาลา ผู้อัญเชิญพระทันตธาตุมาประดิษฐานภายในพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช (ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรนนท์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2566)

อภิปรายผล

การวิเคราะห์รสในวรรณคดี เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามทฤษฎีวรรณคดี สันสกฤตสามารถอภิปรายผลได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ปรากฏรสในวรรณคดีสันสกฤตทั้งหมด 9 ประเภท คือ ศฤงคารรส หาสยรส กรุณารส เราทรรส วีรรส ภัยานกรส พิภัสสรส อัทภูตรส และศานติรส มีรายละเอียดดังนี้ ศฤงคารรส พบจำนวน 1 รูปแบบ คือ ความรักของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์ หาสยรส พบจำนวน 1 รูปแบบ คือ ความสนุกสนานที่เกิดจากอากัปภิกิริยาของมนุษย์โดยเฉพาะพญานาคราช กรุณารส พบจำนวน 1 รูปแบบ คือ ความเมตตาต่อผู้ที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก กล่าวคือ ในช่วงที่พระนางเหมชาลา และทนต์กุมาร พระอนุชา อพยพลี้ภัยศึกสงครามจากบ้านเมืองของตนเองไปสู่ดินแดนใหม่ เราทรรส พบจำนวน 2 รูปแบบ คือ ความโกรธแค้นที่กำลังจะถูกแย่งชิงของมีค่า หรือของคู่บ้านคู่เมือง คือ พระทันตธาตุ ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และความโกรธแค้นของพระเทวทัตที่มีต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า วีรรส พบจำนวน 1 รูปแบบ คือ ความกล้าหาญในการทำศึกสงคราม ภัยานกรส พบจำนวน 2 รูปแบบ คือ ความเกรงกลัวต่อมนุษย์ คือ พญามาร และความเกรงกลัวของภรรยาที่จะต้องสูญเสียสามีของตนเอง พิภัสสรส พบจำนวน 1 รูปแบบ คือ ความน่ารังเกียจของกายสังขาร อัทภูตรส พบจำนวน 2 รูปแบบ คือ ความอัศจรรย์ใจต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ พระนางเหมชาลา เกิดความอัศจรรย์ใจเมื่อพญานาคสำแดงฤทธิ์เดชให้เห็นโดยการใช้อิทธิฤทธิ์ทำให้ผอบพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผุดขึ้นจากผืนทราย และความอัศจรรย์ใจต่ออำนาจแห่งคุณงามความดี กล่าวคือ พระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมาร พระอนุชา ต้องการเดินทางโดยเร็ว ด้วยอำนาจแห่งพระพุทธคุณและอำนาจแห่งคุณงามความดี จึงส่งผลให้ทั้ง 2 พี่น้อง ได้รับความสะดวกจากการเดินทางโดยนายกำปั่นสำเภาให้ 2 พี่น้องร่วมเดินทางได้ด้วย และ ศานติรส พบจำนวน 1 รูปแบบ คือ ความสงบสุขหลังจากการเกิดศึกสงคราม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัสร์ ชีรา ฉลองเดช (2548) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของรสแต่ละรส ดังนี้ ศฤงคารรส เกิดขึ้นได้เพราะความสุข และการได้รับการตอบสนองทำให้จิตใจเกิดความสุข หาสยรส เกิดขึ้นได้เพราะกลวิธีการพูดหรือการกระทำ ที่ทำให้เกิดความขบขัน กรุณารส เกิดขึ้นได้เพราะพื้นฐานทางจิตใจของผู้พบเห็นทำให้เกิดความเมตตากรุณา และมีความรู้สึกอยากให้การช่วยเหลือ เราทรรส เกิดขึ้นได้เพราะอารมณ์ไม่พึงพอใจ หรือการที่กำลังจะถูกพลัดพราก หรือแย่งชิงบางสิ่งอันเป็นที่รัก วีรรส เกิดขึ้นได้เพราะความมุ่งมั่น กล้าหาญ ความฮึกเหิม ภัยานกรส เกิดขึ้นได้เพราะการพบเห็นเหตุการณ์บางอย่างที่ผิดปกติ ทำให้สภาพจิตใจเกิดความหวาดกลัว พิภัสสรส เกิดขึ้นได้เพราะการพบเห็นบางสิ่งบางอย่างที่ทำให้เกิดความขยะแขยง อัทภูตรส เกิดขึ้นได้เพราะการได้ประสบพบเจอบางสิ่งบางอย่างที่แปลกประหลาด หรือสิ่งที่ไม่เคยประสบพบเจอ และศานติรส เกิดขึ้นได้เพราะสภาวะความรู้สึกอยากวิเวกกายและใจ เพื่อหาความสงบสุข

2. ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่ผู้ประพันธ์ใช้วิธีการผสมผสานระหว่างตำนานทางพระพุทธศาสนา และตำนานท้องถิ่นเมืองนครศรีธรรมราช โดยมีการเชื่อมโยงตั้งแต่เหตุการณ์สมัยพุทธกาล ต่อเนื่องมากับตำนานพระนางเหมชาลา ผู้เป็นพระพี่นาง และพระทนต์กุมาร ผู้เป็นพระอนุชา ลี้ภัยศึกสงครามจากบ้านเมืองของตนเอง โดยนำพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเดินทางมาด้วย กับตำนานการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ -

นครศรีธรรมราช ของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช และพระนางเลือดขาว อุบาสิกาผู้มีจิตใจเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนา วิธีการเชื่อมโยงเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เรื่องราวทางพระพุทธศาสนาและตำนานเมืองนครศรีธรรมราชมีความน่าสนใจมากขึ้น

3.รสในวรรณคดีที่ปรากฏในบทประพันธ์ สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกของผู้เขียนผ่านรูปแบบคำบางคำ เช่น “เจ้าอย่าทิ้งนางคราญให้ทุเรศเสสสา จงพาไวไปปล้นดังสัญญาสัญญา” การใช้คำว่า “ทุเรศ” แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกน่าเกลียดของผู้ประพันธ์อย่างชัดเจน ซึ่งตรงกับรสในวรรณคดีสันสกฤต คือ พีภัสรส สอดคล้องกับงานวิจัยของชนิดาภา ผิวอ่อน และสนม ครุฑเมือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ศตยการรสที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ผลการวิจัยพบว่า ศตยการรสที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง อิเหนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับด้านความรัก แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ความรักต่อบุคคลมีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ ความรักที่มีต่อบุพการี ความรักที่มีต่อลูก ความรักที่มีต่อญาติพี่น้อง ความรักในทำนองชู้สาว และความรักที่มีต่อมิตรสหาย รองลงมา คือ ความรักที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และความรักต่อสิ่งอื่นๆ (ชนิดาภา ผิวอ่อน และสนม ครุฑเมือง, 2560)

องค์ความรู้ใหม่

ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน

- 1.ตำนานพระบรมธาตุเจดีย์
- นครศรีธรรมราช
- 2.ตำนานพระนางเหมชาลา
และพระทนต์กุมาร พระอนุชา
- 3.เรื่องเล่าที่มีความเกี่ยวข้องกับ
พระทนต์ธาตุ
- 4.เรื่องเล่าการแข่งขันการสร้าง
พระบรมธาตุเจดีย์ – นครศรีธรรมราช ระหว่าง
พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช พระนางเลือดขาว
และเหล่าพญามาร
- 5.เรื่องเล่าพญานาคราช กับ
พระทนต์ธาตุ

ทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤต

- 1.ศตยการรส 1 รูปแบบ
- 2.หาสยรส 1 รูปแบบ
- 3.กรุณารส 1 รูปแบบ
- 4.เราทรรส 2 รูปแบบ
- 5.วีรรส 1 รูปแบบ
- 6.ภยานกรส 2 รูปแบบ
- 7.พีภัสรส 1 รูปแบบ
- 8.อัทภูตรส 2 รูปแบบ
- 9.ศานติรส 1 รูปแบบ

ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน เป็นตำนานที่มีการผูกโยงระหว่างเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา กับตำนานท้องถิ่นเมืองนครศรีธรรมราช โดยประพันธ์โดยใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ตามหลักการประพันธ์ของไทย โดยผู้แต่งมีการสอดแทรกอารมณ์และความรู้สึกผ่านบทประพันธ์ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ครบ

ทั้งหมด จำนวน 9 รสในวรรณคดีสันสกฤต ได้แก่ ศฤงคารรส หาสยรส กรูณารส เราทรรส วีรรส ฝายนกรส พิภตรส อัฏฐตรส และศานตริส

เรื่องราวที่ปรากฏในตำนานพระบรมธาตุคำกลอนมีความเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติและเหตุการณ์สมัยพุทธกาลเป็นหลัก มีการเชื่อมโยงเหตุการณ์สำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นหลัก โดยเชื่อมโยงกับตำนานการอัญเชิญพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาสู่เมืองนครศรีธรรมราช นำโดยพระนางเหมชาลา และพระทนต์กุมาร ผู้เป็นพระอนุชา และเรื่องราวการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช ของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช และพระนางเลือดขาว อุบาสกาผู้มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเข้ามาอุทิศตนในการร่วมสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช กับพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ เช่น พญานาคราชทำให้เกิดพายุฝน และพญามารมาขอแข่งขันสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ กับพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช รวมถึงทำให้เกิดการก่อสร้างศาสนสถานต่างๆ ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นรูปธรรม ได้แก่ อนุสาวรีย์พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช อนุสาวรีย์พระนางเลือดขาว อนุสาวรีย์พระนางเหมชาลา อนุสาวรีย์พระทนต์กุมาร พระพุทธรูปพระนางเหมชาลา หรือพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร (ภายในวิหารธรรมศาลา) พระพุทธรูปพระทนต์กุมาร หรือพระพุทธรูปปางห้ามญาติ (หน้าพระวิหารธรรมศาลา) พระศรีธรรมโคกราช หรือพระพุทธรูปทรงเครื่องจักรพรรดิ (ภายในวิหารศรีธรรมมาโคกราช) รูปปูนปั้นพญาครุฑ และพญานาคราช (ภายในวิหารทรงม้า) เป็นต้น

จากการที่ผู้ประพันธ์สอดแทรกอารมณ์และความรู้สึกผ่านบทประพันธ์ ทำให้ตำนานพระบรมธาตุคำกลอนมีความน่าสนใจและทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวทางพระพุทธศาสนามากขึ้น รวมถึงตำนานท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะเรื่องราวของพระนางเหมชาลากับพระทนต์กุมาร ผู้เป็นพระอนุชา ตำนานพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบกับทราบถึงตำนานการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช ของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช และพระนางเลือดขาว ด้วยเหตุนี้ ทำให้เรื่องราวดังกล่าวยังคงดำรงอยู่ทั้งในสังคมปัจจุบัน และเพื่อเป็นการปลูกฝังให้ชาวไทยถิ่นใต้ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นแนวทางสำคัญอีกรูปแบบหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

บทสรุป

การวิเคราะห์รสในวรรณคดี เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต พบว่า อัฏฐตรส ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึกหรืออารมณ์ตอบสนองภาวะแห่งความพิศวง มีความโดดเด่นมากที่สุด เนื่องจาก ผู้ประพันธ์ต้องการทำให้ตำนานทางพระพุทธศาสนามีความน่าศรัทธาและน่าเคารพเลื่อมใสมากที่สุด โดยผูกโยงระหว่าง เรื่องราวของพระนางเหมชาลา - พระทนต์กุมาร ผู้เป็นพระอนุชา กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น อิทธิฤทธิ์จากพญานาคราชทำให้เกิดพายุฝน แต่ภายหลังก็สงบลงเพราะอำนาจแห่งพระพุทธคุณของพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช โดยพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช และพระนางเลือดขาว

การที่ผู้ประพันธ์ยกตำนานพระบรมธาตุคำกลอน สอดแทรกสโนวรรณคดีทั้ง 9 รส เพื่อให้ตำนานดังกล่าวยังคงอยู่ในสังคมและทำให้ตำนานทางพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราชมีความโดดเด่นมากขึ้น ตำนานดังกล่าว ได้ส่งผลมาในยุคปัจจุบัน คือ ทำให้เกิดการก่อสร้างสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น อนุสาวรีย์พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช พระนางเลือดขาว พระนางเหมชาลา และพระทนต์กุมาร การสร้างพระพุทธรูปพระนางเหมชาลา พระพุทธรูปพระทนต์กุมาร และพระพุทธรูปทรงเครื่องจักรพรรดิพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช รวมถึงทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากคนในยุคปัจจุบันอาศัยตำนานและเรื่องเล่าดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช ให้มีความโดดเด่นในด้านการเป็น ปุชนิยสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาและเป็นท่องเที่ยวสำคัญในเชิงวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยตำนานพระบรมธาตุคำกลอน มีความเกี่ยวข้องกับทั้งเรื่องเล่า และตำนานท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช รวมถึงมีความสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางตำนาน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรดำเนินการ ดังนี้

- 1.ดำเนินการศึกษาเรื่องราว และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ทฤษฎีการรื้อสร้าง เป็นแนวทางในการศึกษา
- 2.ดำเนินการศึกษาเรื่องราว และตำนานท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช โดยใช้ทฤษฎีการประกอบสร้างระหว่างศาสนสถานภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

เอกสารอ้างอิง

- กุสุมา รักขมณี. (2534). *การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- ชนิดาภา ผิวอ่อน และสนม ครุฑเมือง. (2560). *การวิเคราะห์ศฤงคารรสที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย*. วารสารพิษณุสวรรค์. 2 (13) : 1 – 17
- ชุลิดา เหมตะศิลป์. (2567). *สาขานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ (วิชาเอกวิทยาศาสตร์ทั่วไป) คณะศึกษาศาสตร์และนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*. สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2567.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2559). *แว่นวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นาคร.
- พลกฤษณ์ วสีวิวัฒน์ (2562). *พลวัตของคติชนเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ในสังคมไทยร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์ อษ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัสรธีรา ฉลองเดช (2548). *การวิเคราะห์สวรรณคดีที่ปรากฏในนิทานเวตาล ฉบับพระนิพนธ์กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

มปผ. (2555). *สวดด้าน ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน*. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหา
มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโสกราช.

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร. (2553). *ประวัติวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร*. นครศรีธรรมราช:
โรงพิมพ์เม็ดทราย.